

**HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI SOHASIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI
KASBIY TAYYORLASHNING NAZARIY JIHATLARI.****Sh.M.Tairov***Farg'ona davlat universiteti**Texnologik ta'lim kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: *"Hayotiy faoliyat xavfsizligi" kursi o'z oldiga amaliy bilim va ko'nikmalarni, sog'liqni saqlash hamda hayotni muhofaza qilish kabi dolzarb ijtimoiy vazifalarni bajarish kabi maqsadlarni qo'yadi.*

Kalit so'z va iboralar: *texnologiya, ta'lim modeli, prognostic, psixologik-pedagogik, tashkiliy-pedagogik, favqulodda vaziyatlar, kasbiy faoliyat.*

Ta'limga taalluqli bo'lgan yangi talablar o'quv muassalarida Hayoti faoliyat xavfsizligi asoslarini o'rgatuvchi o'qituvchini tayyorlashni taqozo etdi, uning mazmun-mohiyati "inson - texnologiya - muhit" tizimidagi muvozanat mexanizmlari haqidagi tushunchalarni shakllantirishdan iborat.

Hayot faoliyati xavfsizligi bo'yicha ixtisoslikning joriy etilishi insoniyatni fan-texnika taraqqiyoti va uning sivilizatsiyaga zararli ta'siridan himoya qilish zarurati bilan ifodalanadi. Shu nuqtai nazardan, K.Kolinning fikri o'rinli, u bugungi kunda insoniyatning dunyoqarashni tarbiyalashi zarur, bu esa uni olib boradigan global o'z-o'zini yo'q qilish jarayonlarga qarshilik ko'rsatishga qodir dunyoqarashni shakllantirish uchun asos bo'lishi kerak.

Shunday qilib, shuni aytish mumkinki, fan-texnika taraqqiyoti va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini salbiy oqibatlarini inson hayoti va sog'lig'iga, yashash motivatsiyasiga hamda insoniyat genetik fondining holatiga jiddiy tahdidlarni keltirib chiqardi. Inson hayoti, xususan, jamiyatining axloqiy asoslarini yo'qotish bilan bog'liq xavflar mavjud. Zamonaviy shart-sharoitlarda o'z xavfsizligini ta'minlay olmasligi insoniyatga tahdid solmoqda. Bu esa fuqarolarni kundalik hayotda faoliyatga tayyorlash zaruratining paydo bo'lishiga yordam berdi, ya'ni odamlar hayoti xavfsizligining mohiyati bo'yicha ko'rsatmalarni qayta ko'rib chiqishiga undadi.

"Hayotiy faoliyat xavfsizligi" kursi o'z oldiga amaliy bilim va ko'nikmalarni, sog'liqni saqlash hamda hayotni muhofaza qilish kabi dolzarb ijtimoiy vazifalarni bajarish kabi maqsadlarni qo'yadi.

HFX kursi bo'yicha bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi ijtimoiy buyurtma talablariga muvofiq ishlab chiqilgan bo'lib, bu oliy bilim yurtlarida bo'lajak mutaxassislarni hayot xavfsizligi sohasida mustaqil kasbiy faoliyatga tayyorlash imkoniyatini beradi. Ushbu o'quv tizimining "maqsad - vosita - natija-qiymat" zanjirida "ob'ekt-sub'ekt" va "sub'ekt-sub'ekt" o'zaro ta'siriga asoslangan.

Mutaxassislarni tayyorlash tizimini joriy etish o'quv ma'lumotlarining mazmunini ochib berish va kasbiy ahamiyatga ega shaxsiy fazilatlarni rivojlantirishga yordam beradigan bilim va ko'nikmalar tizimini shakllantirishni ta'minlaydigan o'quv vazifalari, topshiriqlari va mashqlari majmuini belgilash orqali amalga oshiriladi. Ta'lim modelini ishlab chiqish jarayonida kasbiy muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun zarur va etarli bilimlarning tarkibi hamda

mazmunini aniqlash kabi muammolar hal qilinadi; nazariy va amaliy tayyorgarlik bog'liqligini aniqlash; ta'limning etakchi (prognostik) xususiyatiga bo'lgan ehtiyojni hisobga olish; ilgari olingan ta'limni hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etish shakllarini tanlash. Mutaxassislar tayyorlash modelini yaratish ta'lim mazmunini yaxlit (yaxlit) ko'rishni nazarda tutadi.

Ta'lim tizimi shartlar majmui bilan ifodalanadi: ijtimoiy (talaba faoliyatiga yo'naltirilgan asosiy ta'lim toifalari to'plami, o'qituvchining kelajakdagi ishi bilan unga bo'lgan ehtiyojni shakllantirishda, asosiy mutaxassislik bilan bog'liq bo'lgan mashg'ulotlarga munosabatda, qiziqish va qoniqishda namoyon bo'ladi.); psixologik-pedagogik sharoitlar (kasbiy tayyorgarlik mavzusining mohiyatini tushunish uchun ma'lum pedagogik bilimlar tizimining mavjudligi); tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar (texnologiyalar, usullar, o'qitish usullari majmui). HFX bo'yicha mutaxassislarni tayyorlashda muhim ikkita eng muhim shartni hisobga olishdir - universitetda hayot xavfsizligi bo'yicha bilimlarni o'zlashtirish bilan bog'liq o'quv jarayonini sifatli tashkil etishga yordam beradigan psixologik-pedagogik va tashkiliy-pedagogik omildir. Psixologik-pedagogik sharoitlar ta'lim sifatini ta'minlaydi, tashkiliy-pedagogik sharoitlar esa o'qituvchilarni hayot xavfsizligini o'qitishga tayyorlashga yordam beradi.

Psixologik-pedagogik shart-sharoitlar HFX o'qitish sohasida mutaxassislar tayyorlashning mazmuniy tomoniga yordam beradi, ularni maktab ta'lim tizimiga yo'naltiradi.

Tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar tufayli bo'lajak o'qituvchiga zarur bo'lgan nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar hajmiy aniqlanadi va asoslanadi, yangi pedagogik texnologiyalar (axborot, internet orqali o'rganish, boshqaruv vositalarini avtomatlashtirish va boshqalar) o'qitish usullari (muammoli, psixologik-pedagogik treninglar, tematik laboratoriya mashg'ulotlari, modellashtirish va boshqalar) joriy etilmoqda.

Taklif etilayotgan tizim kasbiy ta'limni samarali ta'minlash nuqtai nazaridan ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, ta'lim faoliyatining usullari, turlari tizimida nazarda tutilgan ta'lim mazmunini amalga oshirish usulini belgilaydi.

Bo'lajak o'qituvchining "HFX" kursi bo'yicha kasbiy tayyorgarligi uning o'quv va tarbiyaviy faoliyati jarayonida talabalarning xavfsiz hayotini ta'minlashga qodir bo'lgan xavfsiz shaxs turini shakllantirish zarurligini o'z ichiga oladi. Ushbu kurs bo'yicha auditoriya va mustaqil ta'lim mashg'ulotlarida bo'lajak o'qituvchilar bilim, ko'nikma va individual qobiliyatlarni rivojlantiradilar. Shunday qilib, o'qitish mazmuni ham nazariy bilimlarni, ham amaliy ko'nikmalarni va individual ko'nikmalarni o'z ichiga olishi kerak, ular korrelyatsiya jarayonida "HFX" kursida bo'lajak o'qituvchini tayyorlash uchun asos yaratadi.

Bo'lajak o'qituvchilarning hayot faoliyati xavfsizligi sohasida kasbiy tayyorgarligining yuqoridagi ijtimoiy-pedagogik muammolari asosida biz "Hayot xavfsizligi" kursining maqsadini ushbu sohada sifat va ko'nikmalarni shakllantirish, ularda ajralmas, o'zaro ta'sirni anglash har qanday faoliyatning inson xavfsizligi, uning yashash muhiti talablari bilan birligi sifatida shakllantirdik. "Hayot faoliyati xavfsizligi" kursining maqsadiga asoslanib, biz quyidagi vazifalarni qo'ydik:

1. Talabalarni tabiiy, texnogen va ijtimoiy xarakterdagi xavfli favqulodda vaziyatlarda harakatlarga tayyorlash, kundalik hayotda va kasbiy faoliyat jarayonida xavfsiz xatti-harakatlarning asosiy bilimlari, ko'nikmalari va malakalarni shakllantirish;

2. Inson muhitining xavfli va zararli omillarini tan olish va baholash, ulardan himoya qilishning turli usullarini qo'llash qobiliyatiga ega "xavfsiz tipdagi shaxslar" ni shakllantirish.

3. Ijtimoiy xulq-atvorni ongli ravishda tanlashga, umumiy xavfsizlik madaniyatini shakllantirishga yordam beradigan umuminsoniy qadriyatlar, inson hayoti va sog'lig'i, shaxsning erkin rivojlanishini ta'minlash;

Favqulodda vaziyatlar vazirligi muassasalari va idoralari bilan universitetning yaxlit pedagogik jarayonida ularning o'quv, moddiy va kasbiy ta'minotidan foydalanish bo'yicha o'zaro hamkorlik, bo'lajak o'qituvchilarni hayot faoliyati xavfsizligi sohasida kasbiy tayyorlashning ijtimoiy-pedagogik shartlarida biz "jamiyat - ta'lim" ob'ekt-sub'ekt munosabatlarining ijtimoiy-ta'lim tizimi va kasbiy tayyorgarlikning pedagogik tizimi, sub'ekt-sub'ektning ishlashini tushunamiz. "O'qituvchi-talaba" munosabatlari, bunda o'quv mazmunini kasbiy yo'naltirilgan tanlash, faol shakl va usullardan foydalanish orqali talabalarning ushbu sohadagi fazilatlar va ko'nikmalarni egallashdagi motivatsion - qiymat sohasi shakllanadi.

Biroq, har qanday favqulotda holatlarga shay o'qituvchining shaxsiyatini shakllantirish uchun talabalarni hayot xavfsizligi sohasida o'qitishning mazmuni, shakllari va usullarini qayta ko'rib chiqish talab etiladi. Shu bois bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash mazmunini ishlab chiqish, bu boradagi zamonaviy jamiyat talablarini amalga oshiradigan eng samarali shakllar, usullar va o'quv qo'llanmalarini tanlash va tajriba yo'li bilan tekshirish zarurati paydo bo'ldi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev, B. B. O. G. L. (2021). ZAMONAVIY ISSIQLIK ELEKTR MARKAZLARIDA QO 'LLANILADIGAN ISSIQLIK IZOLYATSION MATERIALLAR VA ULARGA QO 'YILADIGAN ASOSIY TALABLAR. Scientific progress, 2(8), 36-40.

2. Таиров Ш.М. Хамракулов Ж. Б. 2021/3/31 “Наука сегодня проблемы и пути решения” 91-93 ст.

3. Sh.M.Tairov, J.B.Hamrakulov 2021/1/27 «The American Journal of Social Science and Education Innovations» Том 3 Номер 1 Ст 219-222.

4. «Texnogen risk va texnik tizimlarning ishonchliligi» Toirov Sh.M. Narziyev Sh.M., Choriyev R.E., Aliboyev M.A., Pulatov X.L., Rajabov N.Q. 2021 Ст 3-199.

5. «Чрезвычайные и критические изменения климата в странах центральной Азии» ШМ Таиров, БУ Абдуллаев - Universum: технические науки, 2020.

6. R.X.Djuraev, S.T.Turg'unov, N.T.Axmedova. Ta'lim boshqaruvi (nazariya va amaliyot masalalari): O'quv qo'llanma. "Sano-standart" nashriyoti Toshkent 2013 yil - bet. Modern Journal of Social Sciences and Humanities 573

7. R.X.Djuraev, S.T.Turg'unov. Ta'lim menejmenti: qo'llanma. Toshkent "Voriz - Nashriyot" nashriyoti 2006 yil - bet.

8. Yo'ldoshev H.Q. Ta'lim yo'nalishida malaka oshirish tizimini takomillashtirish omillari // Xalq ta'limi jurnali, 2006. -№1. -7-11-b.;

9. Парпиева, ОР; Хожикаримова, ГТ; Назирова, АМ //FORMATION OF STUDENT PEDAGOGICAL SKILLS BASED ON THE REQUIREMENTS OF

INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT// Международном научно-практическом журнале “Экономика и социум”. Вып №6 (85) 2021. 157-161 стр.

10. Парпиева О.Р. Болтабоева Н.М. //ЭТАПЫ РЕШЕНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЗАДАЧИ// Международный научно-практический журнал “Теория и практика современной науки” Вып №6 (48) 2019. 388-390

11. O.R.Parpieva, E.Muydinova, G.Safarova, N.Boltaboeva //Social and psychological aspects of a healthy life style// ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal.Vol. 10, Issue 11, November 2020. 1364-1368 page.

12. Parpieva Odinaxon Rakhmanovna //Nutrition and diet in breast cancer// Texas Journal of Medical Science. Vol. 7. 04-2022. 27-30 page.

13. O.Parpiyeva, A.Ostonaqulov //Psychology of patients with oncological diseases// International Scientific JournalISJ Theoretical & Applied Science 06 (74) 2019. Philadelphia, USA. 642-645 page.

14. O.Parpiyeva, A.Ostonaqulov //Drugs to treat the psychological state of the patients and their methods// Международном научно-практическом журнале “Экономика и социум” Электронное научно-практическое издание. Выпуск №1 (56) – 2019. 93-97 стр/

15. O.R Parpiyeva, Ostanaqulov A.D //Thoughts that do not go away from the brain// Международный научно-практический журнал “Мировая наука”. Выпуск № 6 (27) – 2019. 9-12 стр

16. Parpieva Odinaxon Rakhmanovna, Ostanaqulov Alijon Dadajon Ugli, //Mental-emotional Disorders in Patients with Oncological Disiases// EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR). Volume: 7/ Issue: 4/ April 2021. 232-235 page.

17. НУ Абдукаримова, ЁГ Муйдинова, ОУ Парпиева, ИБ Мухамедиева // ОЦЕНКА РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ ЖЕНЩИН ГОРОДСКОЙ И СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ ФЕРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ// Актуальные проблемы медицины в России и за рубежом. 2015 102-104 стр.